

Härjedalingarnas väg mot status som urfolk

De har haft sin egen kultur i århundraden och har lika mycket gemensamt med Norge som med Sverige. Nu kämpar Per-Anders Tapper för att härjedalingarna, med sin unika historia och sitt speciella språk, ska få status som minoritet och urfolk.

Det område som i dag klassas som Härjedalen började befolkades strax efter att inlandsisen hade dragit sig tillbaka. Man levde då i mindre grupper eller familjer och överlevde på jakt, fiske och insamlande av det naturen kunde ge. De äldsta bostäderna är daterade till cirka 5000 f.Kr.

När folket i Härjedalen började bedriva handel var det inte bara det som i dag är Sverige man inriktade sig på. Man rörde sig lika mycket i norska områden. Och om man ska tro Tord från Trosavik, som i ett gränsdokument från 1273 redogjorde för Härjedalens första bebyggelse, var den första bosättaren en norrman vid namn Härjulf Hornbrytare som kom till området på 800-talet. Dokumenterade fastighetsaffärer från 1406 finns i Tännäs och man har funnit en tidig form av jordbruk med odling av korn i Fjällnäs daterad 4 000 år tillbaka.

Härjedalen var länge norskt och blev inte svenskt förrän vid freden i Brömsebro 1645, vilket har medfört att härjedalingarna delar språk och kultur med norr-männen.

– Vi säger ibland att vi är Sveriges sista krigsbyte. Vi har mycket gemensamt med Trøndelag och den norska sidan. Härjedalskan som språk är unikt och när man reser i Norge så tror norr-

männen att vi är från gränsbyn Brecken, alltså den norska by som ligger vid den svenska gränsen. När vi har turister här så måste vi prata svenska för att de ska förstå, säger Per-Anders Tapper, ordförande i Härjedalspartiet. Per-Anders Tapper berättar att Härjedalen varit norskt längre än det varit svenskt och att man även i förhistorisk tid hade stor anknytning västerut. I dag har många härjedalingar släkt på båda sidor av gränsen. Släktskapet, historien och språket gör att man ibland inte tänker på att det finns en gräns mellan Sverige och Norge.

Härjedalen är Sveriges högst belägna landskap där det bedrivits fjälljordbruk på ett sätt som liknar den svenska fåboddriften. För att spara på vinterfodret hade man under sommarperioden djuren på bete på fåbodvallarna. Eftersom markerna var karga växlade man områden mellan olika år så att betet vid fåbodarna fick möjlighet att växa till sig. Traditionen liknar den man har i de svenska fjällområdena men också dem på andra sidan gränsen.

Tapper beskriver ett liv där man både från norskt och svenskt håll gick över gränsen för att arbeta på gårdarna. Han reflekterar över huruvida man i dag skulle kunna göra samma vandring men kommer fram till att de gamla stigarna sedan 100 år tillbaka är igenväxta.

Fåbodlivet är en del av Härjedalens folkkultur, liksom högtider som Olofsmässan och mat som flötgröt. Landskapsrätten är stekt röding med flötgröt i messmörsås. FOTO: PUBLIC DOMAIN

Härjedalen var länge norskt.

Minoriteters och urfolks rättigheter i Sverige

Man kan tro att ett nationellt erkännande som minoritetsgrupp inte är så viktigt utan att det mest handlar om den personliga identiteten. Men erkända minoriteter har flera förmåner.

Judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar har alla fått nationell status som svenska minoritetsgrupper. Samerna har förutom detta även fått status som urfolk. En erkänd nationell minoritet omfattas av den minoritetslag som gäller sedan 2010

och som ytterligare stärktes 2019.

Kommuner och myndigheter är skyldiga att skydda minoritetens språk och kultur. De måste också ge minoriteterna inflytande över frågor som berör dem. Myndigheterna måste också tillgodose dem ur minoritetsgrupperna som önskar kommunicera på sitt ursprungsspråk.

Efter stärkandet av minoritetslagen är kommuner och regioner ålagda att sätta upp mål och riktlinjer för ett

– Fjällgårdarna låg långt från övrig bebyggelse. Släktingar till min mormors moster gick till en gård på norska sidan vid sjön Femunden för att arbeta. Sedan gick de hem igen innan snön kom, säger Per-Anders Tapper. Per-Anders Tapper och Härjedalspartiet menar att härjedalingarnas historia, kultur och språkliga säregenhet gör att de når upp till statens krav för att klassas som en nationell minoritetsgrupp och även som ursprungsfolk. Delar av fjällbondekulturen är desamma som för andra fjällbönder men man har också helt egna tradi-

I Härjedalen finns allt från vidsträckt fjällområden till våtmarker och djupa skogar. Från Lofsödal, målning av Holmer Oslund (1866–1938). FOTO: PUBLIC DOMAIN

Flicka diskar mjölk på Östra Djupdalsvallens fåbod i Bruksvallarna, tidigt 50-tal. FOTO: NORDISKA MUSEET

fornnordisk grund och det härjedalska språket utgör en tröndersk dialekt, säger Per-Anders Tapper.

Per-Anders Tapper berättar om namnet på byn Tännäs. Namnet antyder att platsen ligger på ett näs men har också fornnordiska kopplingar till ordet tenda som betyder den glittrande eller den glänsande. Troligtvis med hän-syftning till hur vattnet glänser. En del ord är alltså från fornnordiskan men när det gäller fjäll är de härjedalska namnen mycket lika de benämningar som används i Norge.

– Där jag bor har vi olika benämningar på våra fjäll, som exempel Vål och Ri. En vål är ett fjäll där trädgränsen när nästan till toppen medan ett Ri är ett fjäll där ena sidan utgör en bergsslutning. Jag gjorde en sammanställning över olika namn på skogsmark och myrar och visade den för en bekant från Trondheim som bekräftade att dessa namn i stort sett är desamma som i Norge. Vilket inte är så underligt när vi varit ett land och våra dialekter går in i varandra. ■

Anton Nilsson
anton.nilsson@epochtimes.se

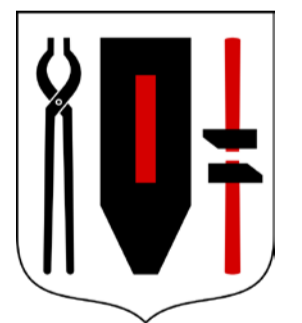
”**Vi säger ibland att vi är Sveriges sista krigsbyte.**

PER-ANDERS TAPPER
Ordförande i Härjedalspartiet

ekonomiska stöd delas ut och hur man arbetar med att bevara språk och ortnamn. Han ifrågasätter att Härjedalens kommun verkar som förvaltningsområde för det samiska språket men inte nämner härjedalskan.

Att lyfta upp Härjedalingen som politiker får större kunskap om gruppen och därmed ett ökat intresse för att skydda det kulturella arvet.

Det finns en oro för att intresset för språket, historien och områdets kulturella särart ska minska. Tapper betonar att det är viktigt med en nationell minoritetspolitik men att den typen av politik också kan få negativa konsekvenser för de grupper som inte har status som nationella minoriteter eller är klassade som urfolk. Det kan handla om hur olika grupper lyfts fram på kommunernas hemsidor, hur

Härjedalens landskapsvapen. Kanske härjedalingarna blir erkända som en minoritet och ett urfolk i framtiden.

med en uttalad samhörighet som går att särskilja från övrig befolkning. Man ska ha en religiös, språklig, kulturell eller traditionell särart. Denna särart ska inte delas med andra utanför gruppen. Det krävs en uttalad vilja hos minoriteten att arbeta för och behålla sin identitet. Man ska också ha historiska eller långvariga band med Sverige.

OM Minoritetsgrupper och urfolk

Urfolk betyder att folkgruppen har bott i landet sedan tiden före erövring, kolonisering eller fastställande av nuvarande statsgränser. I Sverige är samerna ensamma om att vara erkända som urfolk vilket de blev när riksdagen fastslog det år 1977. Behandlingen av urfolk följer urfolksdeklarationen, en tolkning av FN:s konvention för mänskliga rättigheter.

Erkända minoriteter i Sverige är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Enligt de internationella konventioner som fastslår minoriteters rättigheter ska varje land själva bestämma de kriterier som krävs för att bli erkänd som nationell minoritetsgrupp.

För att bli erkänd som nationell minoritet i Sverige ska man tillhöra en grupp